

Four Debates on
Contemporary
Sociology

PATRU DEZBATERI DE ACTUALITATE

IMMANUEL WALLERSTEIN

Sociologia la o răscruce intelectuală

N e apropiem de sfârșitul secolului al XX-lea și sfârșitul mileniului. Știm că, din punct de vedere istoric, aceste momente sunt percepute cu un amestec de respect, de teamă și de îngrijorare, și adesea și cu o speranță mesianică. Cred, totuși, că există motive mai importante decât accidentele calendarului pentru a pune în evidență că sociologia ca un construct intelectual și organizațional se găsește la o răscruce. Din punct de vedere intelectual, tradițiile noastre, definite într-o manieră strictă, ating poate 150 de ani. Din punct de vedere organizațional, noi existăm de cel mult 100 de ani, și aceasta numai în câteva țări. În 1998, la cel de-al XIV-lea Congres de la Montreal, Asociația Internațională de Sociologie nu-și va sărbători decât a 50-a aniversare.

Intr-un fel, suntem maturi. Cred că putem afirma că astăzi avem o adevarată moștenire, care este din plin împărtășită de persoane care se numesc sociologi. Există cu siguranță un grup vast și extins de persoane calificate care poartă această etichetă. Totuși, publicul nu ne stimează prea mult și propria noastră stimă lasă de dorit. Spun aceasta față de comentariile pe care adesea le-am auzit în acești ultimi cinci ani, și aceasta aproape peste tot, despre faptul că sociologia s-a dezintegrat, că nu are nici nucleu și nici direcție comună. Personal, eu cred că se poate afirma același lucru despre aproape toate grupele de discipline din cadrul științelor sociale și nu numai. Si, totuși, sunt afirmații ale sociologilor (despre alte grupe circulă poate evaluări asemănătoare; nu știu).

În orice caz, aşa cum ne-a învățat Thomas, "când oamenii (sic!) definesc o situație ca reală, ea este reală în

PATRU DEZBATERI DE ACTUALITATE

consecințele sale". Cred că există motive temeinice pentru ca sociologii să aibă sentimentul că se găsesc într-un fel de criză. Recentul raport al Comisiei Gulbenkian, pe care eu însuși am prezidat-o, analizează ce condiții în lumea de după 1945 au creat acest sentiment de confuzie, de usurpare și de incertitudine în privința justificării de fond a științelor sociale, și nu voi repeta aici aceste chestiuni. Mă ocup mai mult de ceea ce AIS ca organizație poate face pentru a răspunde acestei cerințe colective a membrilor săi.

Am ales pentru Congresul de la Montreal o temă care, sperăm, va permite participanților să dezbată această problemă sub toate aspectele sale. Titlul ales de către Comitetul de program este "Cunoașterea socială: moștenire, provocări, perspective". Se consideră că aceste cerințe vor orienta dezbaterea în trei direcții: spre trecut, spre moștenirea noastră; spre prezent și spre provocările moștenirii; spre viitor și perspectivele sociologiei și ale științelor sociale în secolul al XXI-lea.

Prima problemă este cum să organizezi o dezbatere. Nu este atât de simplu într-un congres care va număra cel puțin 5000 de participanți, poate până la 7000, să faci astfel încât toată lumea să aibă sentimentul că participă la o dezbatere oarecare, oricare ar fi importanța ei. Comitetul de program va face tot posibilul, transformând simpozioanele în locuri de dezbateri autentice. Nu vrem să avem serii de intervenții monotone și fără legături între ele, ci, mai degrabă, mese rotunde sau dezbateri, ori alte mecanisme care vor fi axate pe probleme intelectuale asupra cărora este nevoie să discutăm, permittându-ne să vorbim direct unii cu ceilalți.

În afara de aceasta, AIS organizează o serie de colovii la scară regională (de mici dimensiuni, dar în lumea întreagă), unde această problemă a fost discutată din punctul de vedere al fiecărei regiuni. Noi sperăm că aceste colovii se vor termina prin publicarea unei colecții de mici

lucrări, pe care le vom putea vinde cu prețuri reduse participanților la congres, astfel încât să le poată primi înainte să plece spre Montreal. Astfel, noi sperăm să stimulăm gândirea participanților și, mai ales, vrem să evidențiem cât de mult diferă abordările din diverse regiuni ale lumii asupra aceleiași subiect. Numărul din "Current Sociology", care va apărea chiar înaintea congresului, va aborda de asemenea această problemă. Sperăm ca diferitele asociații naționale și comitetele de cercetare își vor îndrepta reflecția asupra acestui subiect și, dacă este posibil, chiar înainte de congres.

Dar toate eforturile nu vor avea decât puține rezultate dacă participanții individuali nu și-au început fiecare propriile reflecții interioare și propriile interpretări ale problemelor actuale. Care sunt deci aceste probleme? Iată lista pe care v-o propune un sociolog:

1) Cum ar trebui, cum putem să definim "moștenirea sociologiei"? Este această moștenire cu adevărat prezentă în activitatea noastră curentă? Este moștenirea noastră diferită de aceea a altor științe sociale și, în acest caz, care este diferența? Si dacă moștenirea este diferită, de ce este așa, și în ce măsură bazele intelectuale ale acestei diferențe sunt fundamentale, prin opoziție cu diferențele organizaționale?

2) Care sunt cele mai importante provocări ale acestei moșteniri care au apărut în cursul ultimilor 50 de ani? Si de unde au venit cele mai importante provocări - din interiorul disciplinei însăși sau din exterior? Din primele centre ale sociologiei (Europa Occidentală și America de Nord), sau din restul lumii? Aceste provocări au zguduit cu adevărat sociologia sau au fost absorbite de sociologie? Afectează ele în același fel și alte discipline vecine? Există, oare, provocări chiar la frontierele dintre discipline științifice, și, în măsura în care există, cum reacționăm?

3) Care ne sunt perspectivele? Privind spre viitor, să zicem peste 50 de ani, să ne gândim că sociologia (sau știința

socială în ansamblul ei) va fi mai puternică din punct de vedere intelectual și organizațional decât este acum, sau noi suntem mai degrabă în fază de stagnare sau chiar de declin? Oricare ar fi răspunsul dumneavoastră la această întrebare, este oare această traiectorie în afara controlului nostru colectiv sau există moduri prin care am putea să o influențăm considerabil? Si mai ales, suntem oare noi satisfăcuți de principiile noastre epistemologice de bază sau au nevoie de o reorganizare drastică?

Am intitulat această scrisoare "Sociologia la o răscruce intelectuală". Poate nu sunteți de acord cu titlul. Dar, eu cred că imaginea sociologiei (dacă acest teren va continua să existe) și cea fundamentală a științei sociale se va transforma radical în cursul următorilor 50 de ani și că ne vom reevalua moștenirea, nu respingând-o, ci reformulând-o, într-o perspectivă mai largă și pe baze epistemologice noi.

Nu aştept un consens imediat asupra acestor probleme. Dimpotrivă! Ne-am împărțit în mai multe tabere: după preferințele tradiționale pentru moduri de cunoaștere mai nomotetice sau mai idiografice; după diferențele noastre situații sociale (regiune a lumii, clasă, rasă, sex, între altele), sau după convingerile noastre asupra rolului social al intelectualului. Chiar orientările politice nu sunt fără nici o legătură cu alegerile noastre intelectuale. Ceea ce cred eu este că avem destul sentiment de comunitate ("Gemeinschaft") pentru ca o dezbatere intelectual serioasă dusă cu politețe să se poată realiza și să fie chiar fecundă. Vă cer să veniți la Montreal pentru a participa la această dezbatere (care trebuie să continue) atât înainte cât și după, și să veniți pregătiindu-vă să participați la această dezbatere colectivă (în loc să rămâneți într-un colț și să discutați cu prietenii voștri intelectuali și sociali despre ultimele nouătăți din domeniul dumneavoastră de interes special).

Dacă un mare număr dintre noi vor face astfel, Congresul de la Montreal

va fi un eveniment intelectual pasionant în sine, fiind totodată capabil să contribuie la întărirea sentimentului propriu noastre științe și al misiunii noastre, care sunt elemente esențiale ale activității intelectuale. Dacă, în plus, suntem capabili să reducem clivajele care există în interiorul sociologiei, și între aceasta și celealte științe sociale, vom reuși să facem un lucru important.

Traducere de Sorin Bordei

Vestul și restul

Când, în secolul al XIX-lea, s-au constituit științele sociale, ele erau la origine un set de practici localizate inițial în câteva țări: Marea Britanie, Franța, Germania, Italia și Statele Unite. Era normal ca disciplinele din care au apărut - în special istoria, economia, științele politice și sociologia - să fie în principal preocupate de realitatea empirică a acestor cinci state, designate, în general, prin sintagma *Vest*. Era de fapt vorba despre problematica intelectuală a "modernității" ca obiect subsumat interogațiilor intelectuale din științele sociale: ce a fost, ce "probleme" sociale constituie cauza, cum se putea înțelege mai bine evoluția.

În același timp, cercetătorii sociali erau conștienți că "Vestul" nu reprezintă în totalitate lumea. Totuși, în secolul al XIX-lea ei credeau, de asemenea, că ceea ce nu era vestic nu era modern, fiind, prin urmare, total diferit. Întrebarea care se impunea era totodată *de ce să studiem non-Vestul și cum să-l studiem*. Într-un anumit sens, răspunsul fundamental la întrebarea de ce "Vestul" ar trebui să studieze "restul" era necesar să delimitizeze cum este acesta diferit față de Vest, din ce perspective nu era "modern" și din ce perspectivă era Vestul modern. Răspunsul la întrebarea cum să se studieze non-Vestul era dublu. Pe de o parte, discipline speciale

PATRU DEZBATERI DE ACTUALITATE

au fost create pentru a studia non-Vestul: antropologia pentru a studia aşa-zisele populații primitive și studiile orientale pentru a studia aşa-numitele civilizații dezvoltate (China, India, lumea arabă etc.). Pe de altă parte, totuși, cercetătorii sociali, în principal sociologii, au creat concepe care defineau diferențele esențiale dintre Vest și rest în termenii seturilor de atinomii: status și contract (Maine), societăți militare și industriale (Spencer), solidaritate mecanică și organică (Durkheim), legitimitate tradițională și rațional-legală (Weber), patternurile variabile ale lui Parsons.

Transformarea lumii începând cu 1945 a zguduit bazele sociale ale acestor construcții ale secolului al XIX-lea. Răspândirea științelor sociale în toate colțurile pământului și, mai important, reafirmarea politică a statelor non-vestice, au ridicat întrebări fundamentale asupra distincției dintre Vest și restul lumii. A fost contrazisă logica conform căreia erau necesare discipline separate pentru a studia diferențe părți ale lumii. Astăzi sociologii și istoricii americani studiază Sri Lanka, iar antropologii sri-lankezi studiază Statele Unite. Si exemplele pot continua.

Dar chiar mai important, au fost ridicate întrebări despre antinomii și despre cât de bine pot ele să definească ceea ce este modern. Există păreri astăzi conform căror noi ne mișcăm dincolo de modernitate spre un nou teren numit post-modernism. Există și alții care cred că "modernul" nu există în sensul în care schimbările prezumute pe care "Vestul modern" le introduce nu sunt deloc diferențe față de patternurile existente din restul lumii. În particular, anumite puncte ale creșterii Est-Asiatice din ultimii ani sunt interpretate ca o întoarcere a Asiei de Est într-o poziție centrală în lume, după un scurt (și, se argumentează, minor) interludiu assertiv european.

Nu pentru că nu ar mai exista printre noi apărători pasionați ai validității distincției dintre Vest și alții. Este evident

că această distincție nu mai poate fi statuată ca un truism, ci trebuie apărată ca o poziție intelectuală controversată. Desigur, pentru a o pune ca o întrebare asupra "Vestului" și "restului" este necesar a utiliza un limbaj derivat din dominantă geopolitică a Vestului. Această dominantă, care părea să fie evidentă în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, a ajuns să fie viguros disputată în acestă a doua jumătate a secolului și poate foarte bine să devină o realitate rapid diminuată a secolului al XXI-lea.

Dar chiar și așa, ca rezultat al poziției în declin a lumii vestice, eurocentrismul ar putea dispărea și ca forță intelectuală, putând fi ușor înlocuit de alte centrisme - japonocentrismul sau sinocentrismul, de exemplu. Nu putem să încă. Totuși, dezbatările intelectuale nu se vor schimba doar pentru că locul geografic al centrului s-a schimbat. Pentru dezbaterea intelectuală fundamentală există relația dintre universal și particular în analizele științelor sociale.

Este un sens în care toate activitățile cognitive sunt o căutare a universalităților, a explicațiilor care interpretează empiric realitatea, ceea ce trebuie să însemne că putem explica realitatea percepță în termeni de altceva. Acest altceva trebuie să fie o aspirație universală. Dar aici apare un alt sens în care toată activitatea de cunoaștere este particulară, de vreme ce această activitate este condusă de indivizi și grupuri care au fost generate și anorate social, chiar dacă ancorele lor particulare le permit să se miște departe. Nici o activitate cognitiv universalistă nu va putea vreodată să atingă o poziție universalistă. Nici o activitate cognitivă particularistă nu va putea să evite dreptul care să ia forma măcar a unor mici-mari narăriuni.

Calea prin care am avut de-a face cu această dilemă în ultimii 150-200 de ani a fost, în ansamblu, alegerea părților, a prefera o orientare alteia, a fi nomotetic sau ideografic, a avea o singură știință socială

pentru umanitate sau două (una pentru Vest și una pentru rest). Ceea ce, poate, vom fi în stare să vedem mai clar astăzi este că nu putem să alegem în mod real între universal și particular, la fel cum nu putem alege între structural și istoric. Suntem condamnați să analizăm totul ca și cum ar fi în același timp o expresie a universalului și o reprezentare a unui particular iremediabil, cele două orientări având o structură care poate fi descrisă (și deci fixată) și o istorie care face ca structura să fie întotdeauna diferită de ceea ce a fost cu o secundă înainte.

Problema pusă astăzi în fața științelor sociale este de a dezvolta o metodologie consonantă cu inabilitatea de a alege și care să asume colectiv sarcina de a construi un universalism pluralist. Faptul că acestă întreprindere pare a fi de o incredibilă dificultate și plină de mari capcane logice nu este o scuză pentru a nu continua pe această cale de vreme ce eu cred că acesta este singurul drum care există în întunecata pădure în care ne găsim din punct de vedere intelectual. Vestul și restul? Estul și Vestul? Nordul și Sudul? Da, desigur, și nu, în nici un caz.

Traducere de Paul Georgescu

Diferențiere și reconstrucție în științele sociale

Diferențierea este unul din conceptele de bază ale arsenalului sociologic. Ea se referă la un presupus proces prin care sarcinile care la un moment dat sunt considerate ca individuale sau ca fiind rezolvabile de către o singură persoană și/sau grup sunt divizate astfel încât apar ca multiple sau realizabile de mai mult de un actor. Este un concept morfologic și de aceea el poate fi aplicat în orice domeniu de activitate. Aceasta este procesul care determină diviziunea muncii.

S-a susținut că una din trăsăturile

caracteristice ale lumii moderne este extinderea diferențierii sale. Când ne întoarcem la analiza structurilor cunoașterii, găsim o situație care nu este prea diferită de analiza economiei politice a sistemului mondial. Aserțiunile noastre sunt spre o mai mare eterogenitate. Astăzi, cunoașterea este divizată într-o multitudine de discipline și fiecare disciplină prezintă o lungă listă de domenii de interes, aşa-numitele specializări. Totuși, structurile noastre de cunoaștere par a transcende numeroasele diferențe spațiale și temporale și o caracteristică definitorie a structurilor moderne ale cunoașterii a fost proeminență, în fapt predominarea, pretenției că există o cunoaștere universală, pretenție care nu admite nici o posibilă variație teoretică în ceea ce constituie adevărul. Nici aici nu găsim un consens veritabil: ce este de preferat, omogenitatea sau eterogenitatea? Într-adevăr, intensitatea aşa-numitelor războaie științifice și culturale contemporane constituie o mărturie clară a profunzimii divergențelor din comunitatea științifică privind această evaluare.

Să privim Asociația Internațională de Sociologie. Ea însăși este rezultatul unui proces de diferențiere care s-a întins pe mai multe secole. Când Machiavelli, Spinoza sau chiar Montesquieu și-au scris operele, ei nu s-au autointitulat sociologi; într-adevăr, conceptul de "sociologie" nu exista. Mai mult decât atât, nu exista o distincție clară între categorii atât de vaste precum cele de "filosof" și "om de știință". Această ultimă distincție, fundamentală pentru sistemul universitar pe care l-am creat în ultimii 200 de ani, a fost inițial o invenție bazată pe antinormia carteziană dintre oameni și natură, care s-a cristalizat pe deplin abia la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Categoria conceptuală adițională a științei sociale, ca un al treilea camp de cercetare între știință și filosofie, sau în limbaj universitar, între facultatea de științele naturii și ceea ce anumite limbi numesc facultatea de științele umaniste, nu a apărut decât în

PATRU DEZBATERI DE ACTUALITATE

secolul al XIX-lea. Departamente universitare distincte pentru diversele științe sociale au luat naștere abia între 1880 și 1945, o instituționalizare care în numeroase țări s-a consumat pe deplin numai în anii 1950 și 1960.

În anii 1950, întrunirile naționale ale sociologilor, cum ar fi cele ale AIS, erau încă evenimente intelectuale care reunau un mic număr de oameni de știință. Pentru a avansa în misiunea sa, AIS a creat la început un singur Comitet de Cercetare atotcuprinsător, apoi câteva comitete cu denumiri specifice. În prezent dispunem de cincizeci de astfel de Comitete de cercetare și numeroși alți soliștanți bat la ușă. Istoria se repetă cu majoritatea asociațiilor noastre naționale, în special cu cele mari. Există motive pentru a crede că presiunea pentru crearea acestor structuri specializate va continua și poate chiar se va accelera. Nu aș fi deloc surprins să văd aceste comitete de cercetare sau grupuri specializate divizându-se la rândul lor. Este aceasta dovada unei diviziuni a muncii benefice, sau a unei creșteri canceroase? Cunoaștem din biologie faptul că linia dintre cele două modele este subțire și că cercetătorii din domeniul medical nu sunt capabili încă să explice cu exactitate cum se transformă una în alta. Putem face noi acest lucru?

Există și o altă problemă. Dacă, în urma subdiviziunii, subgrupurile rezultante ar fi izolaționiste, acționând numai pentru ele, ar putea avea o atmosferă care ar putea fi acuzată ca fiind atrofiantă din punct de vedere organizațional. Dar nu este cazul. Cu cât devinem mai divizați, cu atât fiecare subcomitet pare a deveni mai imperialist. Cândva economiștii se aflau într-un colț, sociologii în altul, iar istoricii în al treilea. Ei se considerau ca aparținând unor discipline separate, total diferite, cu obiecte de studiu clar definite și distințe, și cu modalități distințe de studiere a lor. Dar în zilele noastre, economiștii caută să explice cum funcționează familia, sociologii să explice transformările istorice, iar istoricii să

explice strategiile antreprenoriale. Vă propun un test simplu. Luăți titlurile comunicărilor științifice inscrise în programele a o jumătate de duzină de congrese internaționale de științe sociale ale unor organizații diferite. Amestecați titlurile și solicitați unui grup de cercetători în domeniul socialului să identifice la ce congres au fost prezentate comunicările respective. Personal nu am încercat asta, dar estimez că un procentaj de cincizeci la sută răspunsuri corecte ar fi foarte ridicat. Avem de a face cu o întrepătrundere incredibilă, care uneori este prezentată ca răspândire a "interdisciplinarității". Este acesta un exemplu de eficacitate sau de ineficacitate?

Care este sursa acestei omogenități în mijlocul eterogenității? Un răspuns structural simplu este mărimea. Numărul actual de cercetători a crescut enorm în ultimii cinci sute de ani, și în progresie geometrică în ultimii cincizeci de ani. Acest fenomen are două moduri de manifestare la nivel organizațional. În primul rând, fiecare cercetător în parte este obligat să își dovedească originalitatea. În consecință, fiecare trebuie să își găsească o nișă, un loc rezervat, o abordare proprie, pe scurt, ceva specific. Si niciodată acestea nu par a fi suficiente. Așa încât, braconajul a devenit o strategie de supraviețuire larg răspândită. Totuși, nimeni nu recunoaște că recurge la braconaj pentru că asta ar demonstra lipsă de originalitate. În consecință, fiecare subliniază faptul că varianta sa difere semnificativ de variantele celorlalți. În al doilea rând, pe măsură ce numărul cercetătorilor crește, sporește și mărimea întrunirilor acestora, cercetătorii tinzând să devină mai puțin docili și mai puțin deschiși la schimbul de idei. De aici interesul pentru grupurile de mici dimensiuni. Aceasta se poate obține în două moduri: prin selecția elitelor sau prin subdiviziune democratică. Ambele modalități deja se practică. Comitetele de cercetare ale AIS au încercat să fie un exemplu pentru a doua modalitate, dar, pe măsură ce au crescut ca dimensiuni,

ele au descoperit în interiorul lor noi preșensiuni pentru selecția elitei, care au dus la crearea unor grupuri de elită de mici dimensiuni în afara comitetelor de cercetare.

Veți remarcă faptul că până în prezent nu am explicitat subdivizarea prin acumularea generală de cunoștințe. Aceasta este o explicație comună. Se spune că și cunoașterea a devenit prea vastă pentru a fi manevrată de o singură persoană (probabil spre deosebire de epociile anterioare) și de aici a apărut necesitatea specializării. Acumularea de cunoștințe s-a amplificat. Așdori, totuși, să remarc un anume scepticism în legătură cu pretinsa importanță a acestui criteriu. Aceasta este o explicație prea facilă și interesantă și, în plus, contradictorie. Dacă respectiva cunoaștere existentă în domeniul "X" este atât de vastă încât necesită o specializare în "X¹" și "X²", cine este în măsură să le cunoască, când nimeni nu este aparent capabil să stăpânească în întregime domeniul "X"? Sau, dacă o persoană exceptional dotată poate stăpâni domeniul "X", putem spune că subdiviziunile sunt decretate valide de această persoană exceptional dotată? În mod cert, nu se întâmplă așa. Oamenii se grupează pe specializări și atunci, și numai atunci, tind să afirme, fără un argument real, că aceasta a fost necesar datorită creșterii cunoașterii în general. Dând o justificare intelectuală superficială pentru multe aşa-numitele noastre specializări apar numeroase riposte. Una este cea defensivă; tentativa de a construi justificări teoretice și metodologice voluminoase pentru a obține autonomia specializării (fie sociologia ca întreg, fie un subdomeniu). O a doua ripostă este de a te îndrepta în direcția opusă și a întreprinde o cercetare pe teme "transversale". De acord, spun unii, pot exista diferite domenii de investigare (să spunem sănătatea, educația, religia etc.), dar există metode comune de a analiza aceste domenii (să spunem alegere rațională sau teoria conflictului). Temele transversale caută să fie universalizante pentru a obține omogenitatea. Dar în ter-

meni organizaționali, departe de a reduce varietatea de denumiri a subdomeniilor, ele tind să crească numărul unităților specializate și să favorizeze suprapunerile. Cea de-a treia ripostă constă în căutarea a ceva mai mult decât a temelor transverzale: căutarea sintezei. Susținătorii sintezei adesea denigrează realitatea și/sau importanța specializărilor, nu numai în interiorul disciplinelor, ci și printre științele sociale și lumea cunoașterii ca întreg. Dar, ca și în cazul temelor transversale, indiferent de intenția intelectuală, consecința organizațională este adesea în întregime crearea unei noi specializări. F. Scott Fitzgerald ironiza, încă din anii '20, în "Marele Gatsby" pe cel mai îngust dintre specialiști, "omul de cultură generală".

În aceste condiții, să abandonăm? Nu îndrăznim, atât din motive organizaționale, cât și intelectuale. În ceea ce privește organizația, tendința spre vizare ne scapă de sub control. Problema fundamentală, totuși, nu este organizațională, ci intelectuală. Din punct de vedere organizațional ne aflăm noi pe drumul cel bun, în termenii consecințelor intelectuale posibile sau probabile? Problema este la fel de veche ca și conceptul de educație. Nimeni nu se îndoiește că fiecare dintre noi studiază numai un colț al universului intelectual. Si nimeni nu se îndoiește că fiecare dintre noi consideră util a citi sau a vorbi cu alții care studiază același domeniu sau domenii învecinate. Totuși, două lucruri trebuie menționate imediat. Prîmul, domeniile se asemănă unul cu altul ca locuri ale efortului de cercetare. Nu este nici mai dificil, nici mai puțin dificil să studiezi la nivel macro decât la nivel micro. Distincția macro-micro nu are nici un impact asupra cantității de timp și energie și pregătire prealabilă necesară pentru a studia bine un domeniu anume. Al doilea, nu există o schemă simplă care să indice cum putem delimita un colț al universului intelectual. Sau, mai degrabă, există nenumărate astfel de scheme și nici una nu a obținut o hegemonie intelectuală.

PATRU DEZBATERI DE ACTUALITATE

clară asupra celorlalte.

Dar al treilea, și poate cel mai important lucru, este că aceste scheme exclud problemele intelectuale la fel de mult cât le includ. Aceasta nu înseamnă că unele scheme sunt bune iar altele rele. Într-un anumit sens, întreaga activitate științifică este un proces de stabilire de scheme și de aceea excluderea de alternative este într-un anumit sens obiectul întregii cunoașteri. Noi căutăm să demonstrăm că acest tip de cunoaștere este mai bun decât alt tip de cunoaștere. Toți facem asta. Si când alții percep succesul nostru relativ și momentan, spun că noi am dezvoltat o paradigmă.

Personal, consider că există numeroase paragisme posibile, dar că unele sunt mai valide, mai folositoare decât altele. Dar validitatea și utilitatea unor paragisme date nu este eternă și de aceea paragimele dominante niciodată nu se pot "culca pe lauri". Ele trebuie întotdeauna să ia în serios schimbările intelectuale și au nevoie de timp pentru a reexamina premisele de bază în lumina unor observații critice. Desigur, cuvântul-cheie este "seriozitatea" și numerosi apărători ai status quo-ului vor susține că aceste critici nu sunt serioase. Dar în numeroase cazuri este evident că a susținut că aceste critici nu sunt serioase reprezentă o lipsă de seriozitate. Știm astăzi chiar numai examinând istoria recentă a lumii științifice. Cunoașterea acceptată a fost atât de frecvent respinsă și considerată ca total eronată, încât aproape nu mai e nevoie să exemplificăm. Si totuși, dacă examinăm documente chiar înainte ca un set de adevăruri acceptate să devină un set de falsuri respinse, vom descoperi aproape întotdeauna că apărătorii pasionați ai convingerilor în apărarea intelectuală a acestor adevăruri sunt în realitate pe marginea prăpastiei - de fapt, mai mult decât pasionați violenți și profund intoleranți. Această istorie ar trebui să ne pună pe gânduri.

Atunci, întrebarea care se pune este dacă în prezent există sau nu ceva special cu privire la problema paragimelor

concurente, să cum se reflectă ele în structurile cunoașterii. Eu consider că există. Eu cred că putem vedea ceea ce este special dacă depăşim nu numai subdomeniile noastre, ci și sociologia și științele sociale. Consider că trăim un moment în care schema cartesiană care a dominat întregul nostru sistem universitar, și prin urmare întreaga noastră structură de specializare este contestată serios pentru prima dată după sfârșitul secolului al XVIII-lea. Cred că această contestare va duce de fapt la o restructurare instituțională considerabilă în următoarele cinzeci de ani. Si cred că este relativ urgent pentru noi toți să analizăm principalele întrebări epistemologice aflate în dezbatere - ceea ce înseamnă a trece de la preocupările specializate în parte la o preocupare comună tuturor oamenilor de știință. În mod normal nu ar trebui să dorim să ne pierdem timpul cu astfel de întrebări epistemologice, lăsându-le pur și simplu în seama unui alt grup de specialiști. Dar acest lucru este adevărat numai atunci când nu există dezbatere și acționăm, ca să spunem așa, în mod normal. Dar astăzi discuția despre premisele nedebătute a devenit acută și importantă și, în acest sens, noi nu ne aflăm în timpuri normale.

Traducere de Horațiu Blidaru

Sociologia și cunoștințele utile

În urmă cu cinzeci de ani Robert Lynd ne-a întrebat "Cunoașterea, pentru ce?" Max Weber ne-a îndemnat, acum aproape un secol, să facem efortul de a crea o știință neutră ("wertfrei"). Implicațiile celor două îndemnuri par a fi opuse. Tentativele celor doi autori par să fie mult mai puțin opuse decât sunt ele de fapt sau se pretind a fi.

Max Weber scria, într-un context, că una dintre principalele sale preocupări era alocarea de fonduri și utilizarea infor-

mațiilor din științele sociale de naționaliștii germani în scopul înfăptuirii unor obiective politice speciale. Una dintre implicațiile apelului la această știință cu valoare universală era de a insista asupra necesității ca oamenii de știință din domeniul socialului să se desprindă de presiunile sociale ale forțelor puterii din interiorul țării lor, care le impuneau orientarea muncii și le dirijau publicațiile în anumite direcții.

Robert Lynd scria, într-un context, că mulți oameni de știință din domeniul socialului, sub acoperirea unor cercetări neutre, urmăreau programe și descriau lumea într-o manieră ce era dictată de puterea din țările lor, străduindu-se să întăreasă status-quo-ul. Punând întrebarea "Cunoașterea, pentru ce?", el spera să influențeze cercetătorii din domeniul socialului să reflecteze asupra utilizării ce se dă cunoștințelor lor, tendințelor inerente premiselor, precum și asupra alternativelor de care ei dispun.

În sfârșit, suntem toți conștienți de numeroasele modalități prin care cei ce finanțează educația și cercetarea (în primul rând guvernele, dar și fundațiile private și corporațiile) ne orientează instruirea și activitatea științifică prin crearea priorităților și/sau insistând că educația și cercetarea științifică trebuie să aibă o aplicabilitate practică pentru activitățile din lumea muncii și legislației, dar acest "caracter practic" este definit de agenții de distribuire a fondurilor de finanțare. Noi suntem, de asemenea, conștienți de presiunea exercitată în paralel de mișcările sociale, pentru că lumea științelor sociale reflectă preocupările și prioritățile lor, și pentru că munca noastră trebuie să le fie utilă, conform definiției utilității date de ei.

Este evident că plonjăm într-un cazan permanent în clopot și nu există soluții simple de ieșire din acesta, cu alte cuvinte, nu există soluții simple pentru problemele noastre. Există două tipuri de răspunsuri clasice din partea oamenilor de știință. O parte a optat pentru o angajare

deschisă (de orice parte a spectrului politic) și a susținut că aceasta este cerută de valoarelor lor sociale. ceilalți au declarat că se retrag din această bătălie, că sunt tentați să urmeze calea exclusiv științifică, fără teamă sau favoruri combatanților politici și, de asemenea, fără a se preocupa de modul în care sunt utilizate rezultatele cercetărilor lor.

Astăzi există din ce în ce mai multe persoane care nu aleg nici unul din aceste răspunsuri clasice. Pe de o parte, ele cred că rolul lor nu este cel de a fi purtătorul de cuvânt al unui program politic aparținând unei puteri sau al unei mișcări sociale în opozиie cu puterea. Însă, pe de altă parte, ele neagă posibilitatea îndepărțării de conflictul existent și faptul de a nu-l lua în considerare sau că există o persoană care posedă doar informații cu valoare neutră; cunoștințele servesc întotdeauna la ceva sau, cel puțin, sunt utilizate într-un anumit mod și, în cele din urmă, acest ceva este ceva practic (ceea ce înseamnă ceva care provoacă anumite conflicte în lume, în afara lumii științifice).

Această dilemă este în relație cu o altă dilemă, foarte discutată în prezent: ce înțelegem prin "adevăr". Există o realitate obiectivă exterioară, care poate fi (în final) cunoscută, cu condiția utilizării metodelor adecvate și depunerii efortului necesar (cumulat), sau aşa-numitul adevar nu este decât o simplă mască pentru o anumită poziție ideologică ce s-a definit cu mult înainte, ceea ce va permite să fie numit adevar?

În acest caz, nimeni nu deține monopolul propriului său adevar, lucru care este valabil și în funcția definirii acestuia de către celălalt? În ce caz există ceva pe care s-o denumim știință, sau știință socială, ori chiar comunitate științifică?

Încă odată, ne confruntăm cu classicul conflict dintre "pozitiviști și universalisti" și între "construcționiștii sociali și relativiști", un conflict ce pare să fie mai acut în zilele noastre decât înainte. Si, în același timp, în ciuda intensității și forței

PATRU DEZBATERI DE ACTUALITATE

acestei dezbaterei, am impresia că majoritatea oamenilor de știință din domeniul științelor sociale din lumea întreagă nu dorește astăzi să vadă problema rezolvată printr-o alegere forțată dintre cele două alternative. Acest grup recunoaște bazele și originile sociale ale revendicării adevărului, dar recunoaște și implicațiile solipsistice ale relativismului total. Sociologii caută o cale care să le permită să integreze ceea ce William McNeill a numit "mitistorie" (mythistory), ceea ce alții denumesc centralitatea metaforelor, de așa manieră încât să poată să rezulte cunoștințe utile (în sensul lui Lynd), fără ca să-și asume reven-

dicările tranzitive ale ideologilor (preocuparea lui Weber).

Este acest lucru posibil? Cu alte cuvinte, poate există un adevăr social localizat, care să fie util și care să aibă, în același timp, baze de credibilitate, dincolo de afirmațiile autorului? Altfel spus, poate autorul să dețină un adevăr care să fie validat și controlat colectiv, și care să fie în afara necesităților imperioase ale participanților obișnuiți la confruntările politice imediate? Îi, în sfârșit, cum se poate ajunge la acesta?

Traducere de Cristina Chiru